

بحث الفاظ در منطق و مغالطه اشتراک لفظ

الفاظ: وسیله‌ای برای بیان و انتقال افکار به دیگران.

چرا به مبحث الفاظ در منطق توجه خاصی می‌شود؟

زیرا خطای در الفاظ و معانی آنها می‌تواند باعث خطا در اندیشیدن شود.

ویژگی‌های مباحث الفاظ در منطق:

۱- علم منطق وابسته به زبانی خاص نیست.

۲- منطق وارد مباحث صرفی و نحوی نمی‌شود.

۳- منطق به بررسی اصول کلی زبان (الفاظ) می‌پردازد که در جلوگیری از خطای اندیشه، ما را یاری می‌کند.

گاهی چند معنای متعدد در قالب یک لفظ واحد بیان می‌شوند. به چنین کلماتی مشترک لفظی می‌گویند.

مانند: شیر، بادیه، سیر و ...

اشتباه گرفتن کلماتی که مشترک لفظی هستند باعث بروز مغالطه‌ی «اشتراک لفظ» می‌شود.

اشتراک لفظ

این مغالطه یکی از شایع‌ترین خطاهای ذهنی است و به تعبیر مولوی اشتراک لفظ، دائم رهن است. بسیاری از لطیفه‌ها بر اساس اشتراک لفظ به وجود آمده‌اند. مانند: یکی سرش خورد به جدول، نشست و جدول را حل کرد.

اشتراک لفظ تنها میان دو اسم صورت نمی‌گیرد، بلکه می‌تواند میان دو فعل یا دو حرف صورت گیرد.

مثال برای اشتراک فعل:

الف) من از پدرم چند عکس گرفتم.

(عکس گرفتم : ۱- عکس را تحویل گرفتم ، ۲- عکس انداختم.)

ب) او چند شعر را زیبا خواند. (زیبا خواند: ۱- زیبا به حساب آورد، ۲- زیبا بیان کرد.)

مثال برای اشتراک حرف:

زنگ چهارم و آخر فلسفه داریم. (واو : ۱- به همراه ، ۲- یعنی)

اشتراک لفظ در ادبیات، جناس تام نامیده می‌شود.

دلالت لفظ بر معنا

دلالت مطابقی: زمانی که دلالت و حکایت‌گری به معنای اصلی و کامل لفظ باشد؛ مانند لفظ خانه در این عبارت: خانه را فروختم.

دلالت تضمنی: زمانی که دلالت و حکایت‌گری به بخشی از معنای اصلی لفظ باشد؛ مانند لفظ خانه در این عبارت: خانه را رنگ کردم. (در اینجا منظور از خانه بخشی از معنای اصلی خانه است؛ یعنی تنها دیوارها مد نظر است).

دلالت التزامی: زمانی که دلالت و حکایت‌گری به لازمه و همراه معنای اصلی باشد نه دلالت به خود معنای اصلی یا بخشی از آن؛ مانند: لفظ خانه در عبارت: خانه را دزد برد. (در این عبارت منظور از خانه هیچ بخشی از اصل خانه نیست بلکه منظور لوازم و وسایل درون خانه است).